

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการพัฒนาแบบวัดคุณลักษณะด้านจริยธรรมตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ช่วงชั้นที่ 3) ใน 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยเสนอตามลำดับดังนี้

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

ความหมายของจริยธรรม

ลักษณะของจริยธรรม

ประโยชน์ของจริยธรรม

ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านจริยธรรม

การวัดจริยธรรม

เกณฑ์ปกติ (Norms)

แบบทดสอบสถานการณ์

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เป็นหลักสูตรแกนกลางของประเทศที่มีจุดประสงค์ที่จะพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีขีดความสามารถในการแข่งขัน สามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุขได้บนพื้นฐานของความเป็นไทยและความเป็นสากล เป็นหลักสูตรแกนกลางที่มีโครงสร้างหลักสูตรยึดหยุ่น กำหนดจุดมุ่งหมายเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในภาพรวม 12 ปี สาระการเรียนรู้ มาตรฐานการเรียนรู้แต่ละกลุ่มสาระ และมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นเป็นช่วงชั้นละ 3 ปี ได้แก่ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 (จบการศึกษาภาคบังคับ) และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 (จบการศึกษาขั้นพื้นฐาน) จัดเฉพาะส่วนที่จำเป็นสำหรับพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองดีของชาติ การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพตลอดจนศึกษาต่อ โดยให้สถานศึกษา

จัดทำสาระการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาในชุมชน สังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2544 : 4 - 5) มุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข และมีความเป็นไทย มีศักยภาพในการศึกษาต่อและประกอบอาชีพ จึงกำหนดจุดหมายซึ่งถือเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ดังต่อไปนี้

1. เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ มีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมอันพึงประสงค์
 2. มีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการอ่าน รักการเขียนและรักการค้นคว้า
 3. มีความรู้อันเป็นสากล รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ มีทักษะและศักยภาพในการจัดการ การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยี ปรับวิธีคิด วิธีการทำงาน ได้เหมาะสมกับสถานการณ์
 4. มีทักษะและกระบวนการ โดยเฉพาะทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ทักษะการคิด การสร้างปัญญาและทักษะในการดำเนินชีวิต
 5. รักการออกกำลังกาย ดูแลตนเองให้มีสุขภาพและบุคลิกภาพที่ดี
 6. มีประสิทธิภาพในการผลิตและการบริโภค มีค่านิยมเป็นผู้ผลิตมากกว่าผู้บริโภค
 7. เข้าใจในประวัติศาสตร์ของชาติไทย ภูมิใจในความเป็นไทย เป็นพลเมืองดี ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
 8. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภาษาไทย ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี กีฬา ภูมิปัญญาไทย ทรัพยากรธรรมชาติและพัฒนาสิ่งแวดล้อม
 9. รักประเทศชาติและท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามให้สังคม
- จากจุดมุ่งหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานจะเห็นได้ว่าต้องการให้นักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมอันพึงประสงค์ และในการวัดผลประเมินผลการผ่านแต่ละช่วงชั้นของการจัดการศึกษาได้กำหนดให้มีการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ในด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์ในการผ่านช่วงชั้นแต่ละช่วงชั้น ผู้วิจัยจึงได้มีความสนใจในการสร้างและพัฒนาแบบวัดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านจริยธรรมของผู้เรียนขึ้น เพื่อการปรับปรุงและพัฒนา ผู้เรียนด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์ต่อไป

ความหมายจริยธรรม

คำว่าจริยธรรม (Ethics) มาจากภาษากรีกว่า Ethos เป็นคำที่มีความหมายกว้างที่สุดในบรรดาคำที่เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ของความประพฤติมนุษย์ มีผู้ได้ให้ความหมายของคำว่า “จริยธรรม” ไว้หลายท่านด้วยกัน ตามความหมาย คำว่า “จริยธรรม” แยกออกเป็น “จริย + ธรรม” คำว่า “จริยะ” หมายถึงความประพฤติ หรือกิจวัตรปฏิบัติ ส่วนคำว่า “ธรรม” มีความหมายหลายอย่าง เช่น คุณความดี หลักคำสอนของศาสนา หลักปฏิบัติ เมื่อนำคำทั้งสองมารวมกันเป็น “จริยธรรม” จึงได้ความหมายตามตัวอักษรว่า “หลักแห่งความประพฤติ” หรือ “แนวทางของการประพฤติ” (พระเมธีธรรมภรณ์, 2534 : 74)

ตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 จริยธรรม คือ ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ, ศีลธรรมและกฎศีลธรรม

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2524 : 2) ให้ความหมายว่า หมายถึง ลักษณะทางสังคมหลายลักษณะของมนุษย์ และมีขอบเขตรวมถึงพฤติกรรมทางสังคมประเภทต่างๆ ด้วยจริยธรรมเป็นความสำนึกที่บุคคลมีในเรื่องความดีความชั่ว ความถูกต้องความผิด ความยุติธรรมและไม่ยุติธรรม ลักษณะพฤติกรรมของคนเราที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมจะมีคุณสมบัติประการใดประการหนึ่งในสองประเภท คือ เป็นลักษณะที่สังคมต้องการให้มีอยู่ในสังคมนั้น คือ เป็นพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบ ให้การสนับสนุนและผู้กระทำส่วนมากเกิดความพอใจว่าการกระทำนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสม ส่วนอีกประการหนึ่ง คือ ลักษณะที่สังคมไม่ต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกในสังคม เป็นการกระทำที่สังคมลงโทษหรือพยายามกำจัด และผู้กระทำพฤติกรรมนั้นส่วนมากรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องและไม่สมควร ฉะนั้นผู้ที่มีจริยธรรมสูง คือ ผู้ที่มีลักษณะพฤติกรรมประเภทแรกมากและประเภทหลังน้อย

สุมน อมรวิวัฒน์ และทศนา เขมมณี (2530 : 176) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่า คือ แบบแผนของความประพฤติที่ยึดมั่นของศีลธรรม ลักษณะที่แตกต่างระหว่างศีลธรรมและจริยธรรมก็คือ ศีลธรรมเป็นหลักการของคุณงามความดีที่มนุษย์ยึดถือปฏิบัติอิงหลักศาสนาและมีลักษณะสากล ส่วนจริยธรรมนั้นแม้จะมีความหมายบางส่วนคล้ายคลึงกับคำว่าศีลธรรมแต่มักเป็นคำที่ใช้ในสาขาวิชาพฤติกรรมศาสตร์ เน้นลักษณะของความประพฤติที่สังคมนิยมชมชอบว่าถูกต้องและเหมาะสม

ประภาศรี สีหอำไพ (2535 : 18) ได้ให้ความหมายของจริยธรรม (Ethics) คือ หลักความประพฤติที่อบรมกิริยาและปลูกฝังลักษณะนิสัยให้อยู่ในคัลลองของคุณธรรมหรือศีลธรรม คุณค่าทางจริยธรรมจึงให้เห็นความเจริญงอกงามในการดำรงชีวิตอย่างมีระเบียบแบบแผน

ตามวัฒนธรรมของบุคคลที่มีลักษณะทางจิตใจที่ตั้งามอยู่ในสภาพแวดล้อมที่โน้มนำให้บุคคลมุ่งกระทำความคิด ละเว้นความชั่ว มีแนวทางประพฤติดูอยู่ในเรื่องของความคิด ความถูกต้อง ความควรในการปฏิบัติตนเพื่ออยู่ในสังคมได้อย่างสงบเรียบร้อย และเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น มีคุณธรรมและมโนธรรมที่จะสร้างความสัมพันธ์อันดี โดยมีสำนึกที่จะใช้สิทธิและหน้าที่ของตนตามค่านิยมที่พึงประสงค์

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา (2529 : 1) จริยธรรม หมายถึง สิ่งที่ควรประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดความคิดและความถูกต้องแก่สังคมในระดับต่างๆ และจะเกิดเมื่อคนมีความขัดแย้งเกี่ยวกับคุณธรรมหรือค่านิยมตั้งแต่ 2 ตัวขึ้นไป

สาโรช บัวศรี (2522 :18) กล่าวว่า จริยธรรม คือ แนวทางในการประพฤติตนเพื่ออยู่กันได้อย่างร่มเย็นในสังคม

ลำดวน ศรีมณี (2540 : 1) จริยธรรม หมายถึง กฎระเบียบที่เป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติของมนุษย์ในโลก โดยกฎระเบียบนั้นๆ จะต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุข เพื่อความสงบของคนหมู่มาก คือ มนุษย์ทั้งหมด

พระมหาอดิศร ธีรสีโล (2540 : 55) จริยธรรม หมายถึง ความประพฤติ การกระทำตลอดจนความรู้สึกนึกคิดอันถูกต้องดีงาม ที่ควรประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองแก่ตนและบุคคลโดยทั่วไป

พระราชวรานูณี (ประยูร ฐม.มจิต.โต, 2541 : 11) อธิบายว่า จริยธรรม เป็นเรื่องของ การประพฤติตามหลักตามระเบียบที่วัดได้ ประเมินได้ ในทางพฤติกรรมที่แสดงออกมากายกับทางวาจาและเป็นหลักทุกๆ ไปของทุกคน

ทศนา แชนมณี (2541 : 2) กล่าวว่า จริยธรรมเป็นการแสดงออกทางการประพฤติปฏิบัติ ซึ่งสะท้อนคุณธรรมภายในให้เห็นเป็นรูปธรรม

ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ (อ้างถึงใน สาขาปิยะห์ โด๊ะอาลิม, 2544 : 18) อธิบายว่า จริยธรรม คือ ประมวลความประพฤติ และความนึกคิดในสิ่งที่ดีงามเหมาะสม

โคลเบอร์ก (Kohlberg , 1975 : 673 อ้างถึงใน จินดา นิลชัย, 2534 : 12) มีความเห็นว่า จริยธรรมไม่ได้หมายความว่าดีหรือถูกต้อง แต่เป็นสิ่งที่ทุกคนควรเลือกกระทำในการตัดสินความขัดแย้งที่เกิดขึ้น โดยยึดหลักความยุติธรรม (Principle of justice) เป็นแกนกลางใช้ตนเองตัดสินว่า อะไรดี อะไรชั่ว นั่นคืออะไรก็ตามที่ทำลงไปแล้วตนเองและผู้อื่นเดือดร้อนถือว่าเป็นความชั่ว

เพียเจต์ (Piaget , 1960 : 1) กล่าวว่า จริยธรรมเป็นลักษณะประสบการณ์ของมนุษย์ และหน้าที่เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ในการให้ความร่วมมือ การจัดเตรียมทางสังคมในเรื่องความสนใจและ อณามัย ความสัมพันธ์ร่วมกันในรูปของการกระทำและสิทธิ

บราวน์ (Brown.n.d , 1968 : 12) นักจิตวิทยาสังคมอธิบายความหมายของจริยธรรม ว่า คือ ระบบของกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่บุคคลใช้ในการแยกการกระทำที่ถูกต้องออกจากการกระทำที่ผิด จริยธรรมของบุคคลอาจเปลี่ยนแปลงได้เองตามธรรมชาติ เนื่องจากสาเหตุอย่างน้อย 3 ประการ คือ เปลี่ยนเพราะความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของบุคคล เปลี่ยนเพราะบุคคลได้รับอิทธิพล ของจริยธรรมจากสังคมอื่น และเปลี่ยนเพราะบุคคลไปอยู่ในสถานการณ์ที่แปลกและใหม่

เจฟเฟอรี (Jeffreys, 1962 :134) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมว่า จริยธรรม คือ พฤติกรรมที่สอดคล้องกับมาตรฐานของความดี ความเลว เป็นพฤติกรรมที่มุ่งไปสู่ความดีและ ละเว้นในสิ่งที่เลวร้ายทั้งปวง

เรสต์ (Rest, 1977 : 6) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมว่า จริยธรรมเป็นมโนทัศน์ที่ เกี่ยวข้องกับหลักความยุติธรรมในการมีปฏิสัมพันธ์กันในสังคม โดยไม่เกี่ยวข้องกับคุณค่าหรือ ความรู้สึกส่วนตัวของแต่ละบุคคล เช่น ความรู้สึกส่วนตัวที่จะพัฒนาตนเองให้ถึงจุดสุดยอดแห่ง ศักยภาพของเขา

จากความหมายที่นักวิชาการหลายท่านได้ให้ไว้พอสรุปได้ว่า จริยธรรม หมายถึง แนว ความประพฤติ การปฏิบัติ ตลอดจนการดำเนินชีวิตที่ดีงาม หรือถูกต้องกับกฎเกณฑ์ของสังคม และ เป็นการพิจารณาตัดสินใจประพฤติหรือกระทำโดยอาศัยหลักของค่านิยมและหลักศีลธรรม เมื่อพบ กับสถานการณ์หนึ่งสถานการณ์ใด สามารถควบคุมตนเองในการประพฤติปฏิบัติ และการปรับตัว เพื่อความสงบสุขในการอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขในสังคม

ลักษณะของจริยธรรม

การมองจริยธรรมแต่ละคนอาจจะแตกต่างกันตามแนวความคิด แต่จริยธรรมที่แท้จริง ก็เป็นจริยธรรมที่มีอยู่และการมองเห็นอาจเป็นรูปการนิยาม การแสดงความรู้สึกและประพฤติ ปฏิบัติ บราวน์ (Brown, 1965 อ้างถึงใน ล้วน สายยศและ อังคณา สายยศ, 2544 : 165) แบ่ง จริยธรรมออกเป็น 3 ด้าน คือ

1. ด้านความรู้ (Knowledge)
2. ด้านความรู้สึก (Feeling)
3. ด้านการประพฤติปฏิบัติ (Conduct)

ซึ่งสอดคล้องกับ ฮอฟแมน (Hoffman, 1970) ได้แบ่งจริยธรรมออกเป็น 3 ด้านเหมือนกันคือ

1. ความคิดทางศีลธรรมหรือจริยธรรม
2. ความรู้สึกทางศีลธรรมหรือจริยธรรม
3. การแสดงพฤติกรรมทางศีลธรรมหรือจริยธรรม

ในที่นี้พยายามมองศีลธรรมและจริยธรรมเป็นลักษณะที่ไปด้วยกัน ดังพุทธทาสภิกขุ ท่านกล่าวว่า จริยธรรมก็คือ ศีลธรรมนั่นเอง

คณะกรรมการโครงการศึกษาจริยธรรมไทยได้สรุปค่านิยม จริยธรรม ตามแนวปรัชญา และวัฒนธรรมไทยออกเป็น 4 ระดับใหญ่ ๆ คือ (สงบ ลักษณะ, 2524 : 33)

1. การกระทำหรือไม่กระทำสิ่งใดเพื่อผลประโยชน์บางประการของตนเองหรือเพื่ออนาคต
2. การกระทำหรือไม่กระทำสิ่งใดเพื่อผู้อื่นในสังคมแคบ ๆ เช่น ญาติพี่น้อง เพื่อนสนิท
3. การกระทำหรือไม่กระทำสิ่งใดเพื่อประโยชน์ของสังคมส่วนใหญ่ เช่น ชุมชน ประเทศชาติหรือมนุษยชาติ
4. การกระทำหรือไม่กระทำสิ่งใดเพื่อความถูกต้องดีงามอันเป็นอุดมคติหรืออุดมการณ์ในจิตใจที่เรียกว่าทำความดี เพราะอยากทำหรือทำความดีเพื่อความดี

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2524 : 2 - 4) กล่าวว่า ลักษณะต่าง ๆ ของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมนั้นแบ่งได้เป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. ความรู้เชิงจริยธรรม หมายถึง การมีความรู้ในสังคมของคนนั้นถือว่าการกระทำชนิดใดดีควรกระทำ และการกระทำชนิดใดเลวควรงดเว้น ลักษณะและพฤติกรรมประเภทใดเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมมากนักน้อยเพียงใด ความรู้เชิงจริยธรรมหรือความรู้เกี่ยวกับค่านิยมของสังคมนี้ขึ้นอยู่กับ อายุ ระดับการศึกษา และพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลด้วย ความรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ทางสังคมและศาสนา ส่วนใหญ่เด็กจะเริ่มรู้ตั้งแต่เกิดโดยในช่วง 2-10 ปี จะได้รับการปลูกฝังค่านิยมเหล่านี้
2. ทักษะคิดเชิงจริยธรรม หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลเกี่ยวกับลักษณะนั้น ๆ ทักษะคิดเชิงจริยธรรมของบุคคลส่วนมากจะสอดคล้องกับค่านิยมของสังคมนั้น แต่บุคคลบางคนในสถานการณ์ปกติอาจมีทักษะคิดต่างไปจากค่านิยมของสังคมนั้นได้ ทักษะคิดเชิงจริยธรรมนั้นจะรวมทั้งความรู้และความรู้สึกในเรื่องนั้น ๆ เข้าด้วยกัน ฉะนั้นทักษะคิดจึงสามารถทำนายพฤติกรรมเชิง

จริยธรรมได้มากกว่าการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมเพียงอย่างเดียว ทศนคติเชิง จริยธรรมของบุคคล นั้น ในช่วงเวลาหนึ่งอาจเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมได้

3. เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลใช้เหตุผลในการเลือกที่จะกระทำ หรือเลือกที่จะ ไม่กระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ในสถานการณ์นั้นๆ เหตุดังกล่าวช่วยให้ ทราบเหตุจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำของบุคคล ซึ่งการกระทำบางอย่างอาจขัดกับความรู้สึกรู้สึกของ บุคคลส่วนใหญ่ ทั้งนี้ขึ้นกับเหตุผลและสถานการณ์เป็นสำคัญ

4. พฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สังคมนิยม ชมชอบหรืองดเว้นการแสดงพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์หรือค่านิยมในสังคมนั้น พฤติกรรมที่ สังคมยอมรับ เช่น การให้ทาน การเสียสละ ซื่อสัตย์ ไม่เอาเปรียบผู้อื่น การช่วยเหลือผู้อื่น เป็นต้น และในทางตรงข้ามเป็นพฤติกรรมที่สังคมไม่ยอมรับควรงดเว้น

นอกจากนี้ ดวงเดือน พันธุมนาวิน ยังได้แบ่งลักษณะของจริยธรรมดังกล่าวออกเป็น 2 ด้าน ดังนี้

1. ด้านเนื้อหาของจริยธรรม คือสิ่งที่แต่ละสังคมหรือหมู่เหล่าอบรมสั่งสอน ลูกหลานของตนว่าทำสิ่งนั้นดี ทำสิ่งนี้ไม่ดี ซึ่งจะปรากฏในรูปของการให้ความรู้เกี่ยวกับ พฤติกรรมที่ทำแล้วผู้ทำจะได้รับการสรรเสริญและส่งเสริมจากสังคมและพฤติกรรมที่ทำแล้วจะถูก สังคมลงโทษ เป็นเนื้อหาความรู้ทางศาสนา ทางกฎหมายและระเบียบประเพณีของหมู่เหล่า อาจ อยู่ในรูปค่านิยมของสังคม หรือทัศนคติของบุคคลและในรูปของบุคลิกภาพที่เกี่ยวกับ คุณธรรม และประทุษกรรมต่าง ๆ เช่น ความเอื้อเฟื้อ ความก้าวร้าว สันโดษ อิทธิบาท 4 ฯลฯ ด้านเนื้อหา ทางสังคมนี้แต่ละสังคมอาจแตกต่างกันได้มาก สิ่งที่สังคมหนึ่งว่าดีควรทำ อีกสังคมหนึ่งอาจไม่ สนับสนุน เพราะเห็นเป็นสิ่งไม่จำเป็นหรือน่ารังเกียจ

2. ด้านโครงสร้างของจริยธรรม ได้มีการสร้างหลักหรือจัดตั้งจริยธรรมเป็น ประเภทต่าง ๆ หลักหรือประเภทที่ใช้นี้จะแสดงถึงความเจริญทางจริยธรรมเป็นขั้น ๆ ไป ตั้งแต่ ขั้นต่ำสุดไปจนถึงขั้นสูงสุด การพิจารณาจริยธรรมทางด้านโครงสร้างนี้ยึดเหตุจูงใจในการเลือก กระทำเป็นสำคัญ และเกิดจากการพิจารณาว่า การรู้การคิดของมนุษย์นั้นมี โครงสร้างเช่นกัน ตัวอย่างเช่น ทฤษฎีพัฒนาการทางการรู้คิดของเพียเจต์ กล่าวคือ มีผู้คาดว่าจริยธรรมของบุคคลนั้น มีบางส่วนที่ขึ้นอยู่กับการรู้คิดของบุคคล ดังนั้นจริยธรรมทางด้านนี้จึงมีโครงสร้างด้วย เพียเจต์เป็น ผู้ริเริ่มความคิดนี้ และโคลเบอร์เกอร์ได้ขยายความคิดนี้ออกไปจาก 3 ถึง 6 ขั้น และครอบคลุมการ บรรลุวุฒิภาวะทางจิตใจที่สูงกว่า ลักษณะทางด้านโครงสร้างของ จริยธรรมนี้คือ การใช้เหตุผล เชิงจริยธรรม (Lickona, 1976 : 10) ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

แสง จันทร์งาม (อ้างถึงในชาซาปิยะห์ โต้ะอาถิม, 2544 : 23) กล่าวว่า จริยธรรมเป็นของดี เป็นพลังกระตุ้นให้คนมีการคิด การพูด การทำที่ดี เป็นเหตุให้เกิดความเจริญแก่ตนเอง แก่คนอื่น แก่ประเทศชาติ ดังนั้น จึงแบ่งจริยธรรมออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ 3 ประเภท คือ

1. ประเภทสร้างความเจริญแก่ตนเอง จริยธรรมประเภทนี้มีคุณสมบัติทำให้มีความเจริญความเจริญก้าวหน้าในด้านการเรียน การงาน สังคม
2. ประเภทส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างมนุษย์ จริยธรรมประเภทนี้มีคุณสมบัติทำให้ผู้ที่มีจริยธรรมสามารถที่จะอยู่ในสังคมและทำให้สังคมน่าอยู่
3. ประเภทส่งเสริมชาติบ้านเมือง จริยธรรมประเภทนี้มีคุณสมบัติทำให้ชาติบ้านเมืองสามารถที่จะดำรงอยู่ได้

จากลักษณะของจริยธรรมดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า ลักษณะของจริยธรรมอาจมองในด้านความรู้ ทักษะคิด เหตุผลและพฤติกรรมหรือด้านเนื้อหาและโครงสร้าง บางท่านมองในด้านศีลธรรมและคุณธรรม ซึ่งจริยธรรมมีระดับต่าง ๆ กันหลายระดับ ขึ้นอยู่กับคุณภาพของจิตใจแต่ละคน ถ้าพฤติกรรมใดเป็นที่พึงปรารถนาของสังคมมาก แสดงว่าเป็นผู้มีจริยธรรมสูง ตรงกันข้ามผู้ใดมีพฤติกรรมไม่เป็นที่ประสงค์ของสังคม แสดงว่าเป็นผู้มีจริยธรรมต่ำ

ประโยชน์ของจริยธรรม

จริยธรรมจะมีประโยชน์ต่อเมื่อนำไปปฏิบัติ เพราะจริยธรรมเป็นหลักสำคัญต่อการปฏิบัติ การศึกษาเพื่อให้เข้าใจและสามารถที่จะอธิบายได้นั้น ไม่ได้ทำให้เกิดประโยชน์ แต่การนำจริยธรรมไปใช้ปฏิบัตินั้นจะให้ประโยชน์ได้มาก ดังนี้

1. คนที่สังคมต้องการสามารถที่จะอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขได้ และยังสามารถที่จะช่วยให้ผู้ปฏิบัติประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน
2. ด้านสังคม คนดียอมทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น ทำให้สังคมน่าอยู่
3. ด้านการรักษาจริยธรรม จริยธรรมเป็นสิ่งที่ดีมีคุณค่าทั้งทางกาย ทางใจ และทางสังคม จริยธรรมจะดำรงอยู่ได้ก็ด้วยการปฏิบัติ การศึกษาและนำจริยธรรมไปปฏิบัติถือเป็นการรักษาจริยธรรมให้ดำรงอยู่ต่อไป
4. การพัฒนาบ้านเมือง ต้องพัฒนาจิตใจคนก่อนหรืออย่างน้อยก็ต้องควบคู่กันไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การศึกษาและอื่น ๆ เพราะการพัฒนาที่ไม่มีแก่นนำจะสูญเปล่าและเกิดผลเสีย

ปราชญ์ วิฑูรวาณิช (2542 : 10) จริยธรรมเป็นหลักยึดเพื่อปฏิบัติ สังคมใดที่มนุษย์
ดำเนินชีวิตด้วยจริยธรรมสังคมนั้นย่อมมีความสุข แต่ถ้าหากสังคมใดไร้จริยธรรม สังคมนั้น
ย่อมมีปัญหาสืบสวนวุ่นวายไร้ความสุข มนุษย์จึงต้องแสวงหาจริยธรรมมาไว้กับตนให้ได้
ถ้าจะกล่าวถึงประโยชน์ของจริยธรรมกับมนุษย์ พอจะประมวลได้ดังนี้

1. เป็นคู่มือชีวิตที่มีค่ายิ่ง มนุษย์ใช้หลักธรรมเป็นที่พึ่งทางใจได้ เพราะหลัก
จริยธรรมมีสูตรกำจัดทุกข์ และสร้างความสุข ได้อย่างวิเศษ
2. เป็นเครื่องมือก่อให้เกิดมนุษยธรรม มนุษย์เป็นผู้มีจิตใจดี เมตตาปราชญ์ได้
เพราะหลักจริยธรรม และยังไถ่ถอนความชั่วร้ายของมนุษย์ให้จางหายไป
3. เป็นหลักยึดเหนี่ยวในการประพฤติปฏิบัติคนที่ดีงาม ผู้ประพฤติธรรมเป็นผู้มี
ความหนักแน่นมั่นคง
4. เป็นเหตุให้เกิดประเพณีและวัฒนธรรมที่ดีงาม ผู้ประพฤติธรรมย่อมก่อให้เกิด
ความสุขและเป็นแบบอย่างให้กับชนรุ่นหลังปฏิบัติตาม
5. เป็นเหตุให้เกิดความสามัคคีขึ้นในสังคม ด้วยผู้ประพฤติธรรมย่อมมีความ
เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเห็นอกเห็นใจกัน จึงเกิดความรักใคร่กลมเกลียวกันในหมู่คณะ
6. เป็นเหตุให้สังคมมีความเจริญรุ่งเรืองและยั่งยืนต่อไป เมื่อผู้คนในสังคมมี
จริยธรรมแล้วผลที่ตามมา คือ ความสุขสงบและคิดแต่สิ่งที่ดีงาม
7. เป็นเครื่องปรับคุณภาพของมนุษย์ให้สูงขึ้น ทั้งนี้เพราะมนุษย์จะเป็นคนดี
คนเลวก็เพราะจริยธรรมเท่านั้น ถ้ามีจิตใจที่แนบแน่นกับจริยธรรมก็จะทำให้คุณภาพของการเป็น
มนุษย์สูงขึ้น

สรุปได้ว่า จากประโยชน์ของจริยธรรมที่กล่าวมา สังคมจะมีความสุข คนในสังคมต้อง
มีจริยธรรมในการดำเนินชีวิต เพื่อเป็นหลักยึดเหนี่ยวในการประพฤติปฏิบัติคนในสิ่งที่ดีงาม ทั้งทาง
กาย ทางวาจาและทางใจ ทั้งยังทำให้ผู้ปฏิบัติประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานและยังคงรักษา
หลักจริยธรรมให้ดำรงอยู่ต่อไป

ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม

นักทฤษฎีทั้งหมดยอมรับว่า จริยธรรมของมนุษย์นั้นพัฒนาขึ้นตามลำดับอย่างเห็นได้
ชัดจากวัยทารก ไปจนถึงวัยผู้ใหญ่ แม้มนุษย์จะมีการพัฒนาจริยธรรมที่แตกต่างกัน แต่นักทฤษฎี
ทางจริยธรรมก็ยังเชื่อว่า การพัฒนานี้ในบุคคลต่างๆ กัน มีลำดับขั้นตอนเป็นแบบอย่างที่คล้ายคลึง
กัน นอกจากนี้ก็มักค้นคว้าทางจริยธรรมส่วนมากลงความเห็นว่า ต้นกำเนิดและแหล่งที่ก่อให้เกิดการ

พัฒนาการทางจริยธรรมนั้นอยู่ที่การเรียนรู้ทางสังคม แต่ก็มีความคิดที่แตกต่างกันออกไปอยู่มาก ซึ่งในที่นี้จะกล่าวถึงเพียงบางทฤษฎีเท่านั้น ดังต่อไปนี้ (ปราชญา กล้าผจญ, 2544 :161-165)

1. ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Theory)

นักทฤษฎีกลุ่มนี้เชื่อว่า จริยธรรมเป็นส่วนเดียวกับมโนธรรม (Superego or Conscience) จริยธรรมเกิดจากขบวนการภายในของวัฒนธรรมหรือบรรทัดฐานของพ่อแม่ผู้เลี้ยงดู ได้แก่ การถือตนตามอย่าง (Identification) ทำให้เด็กรับเอาบุคลิกภาพ ค่านิยม มาตรฐานจริยธรรมในสังคม เมื่อบุคคลได้รับการปลูกฝังจริยธรรม หากความต้องการของตนไม่สอดคล้องกับสิ่งที่สังคมต้องการก็จะเกิดความขัดแย้ง และถ้าบุคคลนั้นทำชั่วเขาจะเกิดความละอายใจตนเอง ไม่สบายใจ ซึ่งถือว่าเป็นการลงโทษตัวเอง ต่อไปเขาจะไม่ทำซ้ำอีก โดยไม่ต้องมีการควบคุมจากบุคคลภายนอก นั่น คือ เขามีความรู้สึกละอายใจหรือเกิดมโนธรรมภายในใจนั่นเอง

2. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory)

ทฤษฎีนี้เน้นว่าสิ่งแวดล้อมทางสังคมหรือวัฒนธรรมเป็นตัวการในการกำหนดเงื่อนไขทางสังคม (Social Contingency) ให้แก่เด็กตั้งแต่เกิด โดยนำเอาหลักการเสริมแรงและหลักการเชื่อมโยงมาอธิบายวิธีการ ทฤษฎีนี้มีความเชื่อเบื้องต้นดังนี้

2.1 พัฒนาการทางจริยธรรมเกิดจากการเจริญเติบโตของการคล้อยตามกฎเกณฑ์จริยธรรมของสังคม ทั้งทางความประพฤติและอารมณ์มากกว่าเกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสมอง (Cognitive Structure Change)

2.2 แรงจูงใจพื้นฐานที่ทำให้เกิดพัฒนาการทางจริยธรรมทุกจุดมีรากฐานจากความต้องการทางชีวภาพ หรือ ความต้องการรางวัลจากสังคมและการหลีกเลี่ยงการลงโทษ

2.3 พัฒนาการทางจริยธรรมมีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรม

2.4 พื้นฐานทางจริยธรรม (Basic Moral Norm) เกิดขึ้นภายในจิตใจโดยมีสาเหตุจากกฎเกณฑ์วัฒนธรรมภายนอก

2.5 สิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางจริยธรรมมากเท่าใดขึ้นอยู่กับปริมาณของรางวัล การลงโทษ การห้าม และการเห็นแบบอย่างของพ่อแม่และบุคคลอื่นซึ่งเป็นตัวแทนของสังคม (Socializing Agent)

3. ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา (Cognitive Development Theory)

ทฤษฎีนี้มีความเชื่อเบื้องต้นว่าจริยธรรมเกิดจากแรงจูงใจในการปฏิบัติตนสัมพันธ์กับสังคม การพัฒนาจริยธรรมจึงต้องมีการพิจารณาเหตุผลเชิงจริยธรรมตามระดับสติปัญญาของแต่ละบุคคลซึ่งมีวุฒิภาวะสูงขึ้น การรับรู้จริยธรรมก็พัฒนาขึ้นตามลำดับ

นักจิตวิทยาที่สนใจศึกษาในแนวทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา คือ เพียเจต์ (Piaget) ลอเรนซ์ โคลเบอร์ก (Lawrence Kohlberg) และ เจมส์ อาร์ เรสต์ (James R. Rest)

เพียเจต์ (Piaget) เป็นนักจิตวิทยาซึ่งคำนึงถึงความสามารถในการใช้สติปัญญาในรูปแบบต่างๆ ของมนุษย์ ดังนั้นการมองประเด็นต่างๆ จึงมักเอาเรื่องของความสามารถทางการคิดมาเป็นแกน ในแง่พัฒนาการทางจริยธรรมเพียเจต์เป็นผู้ริเริ่มแนวความคิดที่ว่าพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์นั้นย่อมขึ้นอยู่กับความฉลาดในการที่จะรับรู้กฎเกณฑ์และลักษณะต่างๆ ทางสังคมพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลจึงขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลนั้น (ปราชญา กวีผจญ, 2544 : 164) เพียเจต์ได้แบ่งพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์เป็น 3 ชั้น คือ

ขั้นที่ 1 ขั้นก่อนจริยธรรม (Premoral) เริ่มแต่แรกเกิดจนกระทั่งถึง 2 ขวบ เด็กในวัยนี้ยังไม่มีความสามารถในการรับรู้ถึงแวดล้อมอย่างละเอียด แต่มีความต้องการทางกายซึ่งต้องการที่จะได้รับการตอบสนองโดยไม่คำนึงถึงกาลเทศะใดๆ ทั้งสิ้น เป็นการสนองต่อกฎเกณฑ์ตามวัฒนธรรมมีการตัดสินใจเพื่อกระทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองโดยไม่คำนึงถึงผู้อื่น

ขั้นที่ 2 ขั้นยึดคำสั่ง (Heteronomy) พัฒนาการขั้นนี้อยู่ในช่วงอายุ 2 - 8 ปี เด็กจะมีความเกรงกลัวต่อผู้ใหญ่และเห็นว่าคำสั่งของผู้ใหญ่ คือ ประกาศิตที่ตนต้องกระทำตาม โดยถือว่าการทำตามกฎเกณฑ์ของกลุ่มโดยไม่คำนึงถึงผลที่ตามมา

ขั้นที่ 3 ขั้นยึดหลักแห่งตน (Autonomy) พัฒนาการขั้นนี้อยู่ในช่วงอายุ 8 - 10 ปี การที่เด็กจะพัฒนาจากขั้นยึดคำสั่งมายังขั้นยึดหลักแห่งตนนี้ เพียเจต์เชื่อว่า เกิดขึ้นจากพัฒนาการทางสติปัญญา และจากประสบการณ์ในการมีบทบาทในกลุ่มเพื่อนด้วยกัน ความเกรงกลัวอำนาจภายนอกจะเป็นหลักภายในจิตใจของเด็กเกี่ยวกับความยุติธรรม ซึ่งหมายถึงการแลกเปลี่ยนกันและความเท่าเทียมกันของบุคคล เด็กที่อยู่ในสภาพสังคมปกติจะบรรลุถึงขั้นที่สามในช่วงอายุนี้แต่มีเด็กบางคนที่มีการพัฒนาการหยุดชะงักในขั้นที่สอง เนื่องจากการอบรมเลี้ยงดูของผู้ปกครองอย่างผิดปกติหรือจากสังคม หรือจากการขาดประสบการณ์ในกลุ่มเพื่อนก็ได้ (สง่า วุฒิประจักษ์, 2531 : 13-14)

ต่อมา ลอเรนซ์ โคลเบอร์ก (Lawrence Kohlberg, 1969 : 33 - 91) พบว่าพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์ไม่ได้พัฒนาถึงจุดสมบูรณ์เพียงอายุ 10 ปี แต่จะมีการพัฒนาทางจริยธรรมอีกหลายขั้นตอนจนถึง 25 ปี และโคลเบอร์กได้แบ่งพัฒนาการทางการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมเป็น 6 ชั้น เป็นระดับต่าง ๆ 3 ระดับ คือ ระดับก่อนเกณฑ์ (Preconventional Level) รวมขั้น 1 และ 2 ระดับตามกฎเกณฑ์ (Conventional Level) รวมขั้น 3 และ 4 และระดับเหนือกฎเกณฑ์หรือยึดหลักการ (Post-Conventional or Principled Level) รวมขั้น 5 และ 6 รายละเอียดของแต่ละระดับและขั้นมีดังปรากฏใน ตาราง 1

ตาราง 1 การพัฒนาการทางการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของ โคลเบอร์ก

ขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม	ระดับของจริยธรรม
<p>ขั้นที่ 1 หลักการหลบหลีกการถูกลงโทษ (Obedience and Punishment Orientation) ช่วงอายุ 2-7 ปี</p> <p>ขั้นที่ 2 หลักการแสวงหารางวัล (Naively Egoistic Orientation) ช่วงอายุ 7-10 ปี</p>	<p>1. ระดับก่อนเกณฑ์ (Preconventional Level) เป็นการตัดสินใจเลือกกระทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองโดยไม่คำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นแก่ผู้อื่น มุ่งหลบหลีกมิให้ตนถูกลงโทษทางกายและเลือกกระทำในสิ่งที่น่าความพอใจมาให้ตนเท่านั้น</p>
<p>ขั้นที่ 3 หลักการทำตามที่ผู้อื่นเห็นชอบ (Good-boy Orientation) ช่วงอายุ 10-13 ปี</p> <p>ขั้นที่ 4 หลักการทำหน้าที่ของสังคม (Authority and Social Order Maintaining Orientation) ช่วงอายุ 13-16 ปี</p>	<p>2. ระดับตามกฎหมายเกณฑ์ (Conventional Level) เป็นระดับที่เด็กทำตามสังคมประเพณี กฎหมาย ศาสนา โดยจะควบคุมความประพฤติจากการติชมของสังคมการกระทำจะเป็นไปตามที่ผู้อื่นเห็นชอบโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มเพื่อน ดังนั้นการเลียนแบบจึงมีมาก แม้ว่าแบบอย่างนั้นจะขัดกับสังคมก็ตาม ต่อมาจึงตระหนักในบทบาทหน้าที่ของตนตามกฎหมาย</p>
<p>ขั้นที่ 5 หลักการทำตามคำมั่นสัญญา (Contractual and Legalistic Orientation) ช่วงอายุ 16 ปีขึ้นไป</p> <p>ขั้นที่ 6 หลักการยึดอุดมคติสากล (Conscience or Principle Orientation) พัฒนาการขึ้นนี้อยู่ในวัยผู้ใหญ่</p>	<p>3. ระดับเหนือกฎหมายหรือยึดหลักการ (Post-Conventional or Principled Level) เด็กจะมีจริยธรรมในขั้นสูงสุด คือ มีการกระทำที่แยกตนออกจากกฎหมายและความคาดหวังของผู้อื่น ในการตัดสินใจขัดแย้งต่างๆ จะต้องนำมาวิเคราะห์ด้วยตนเองก่อน แล้วจึงตัดสินใจโดยคำนึงถึงความสำคัญและประโยชน์สูงสุดของสังคม ไม่รู้กลัวสิทธิของคนอื่น มีความรู้สึกเป็นสากลนอกเหนือจากกฎหมายในสังคมของตน</p>

ถ้าจะพิจารณาพัฒนาจริยธรรมทั้ง 6 ชั้นของโคลเบอร์ก ในแง่ของสติปัญญาและการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม จะพบว่าในขั้นต้นสติปัญญาและการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมมีน้อยมากและค่อยๆ เพิ่มขึ้นตามอายุและตามพัฒนาการของสติปัญญาจนถึงขั้นสูงสุดของพัฒนาการทางจริยธรรมซึ่งพบได้น้อยคนเช่นกัน ปัจจัยที่บีบบังคับให้พัฒนาการทางจริยธรรมไม่ถึงขั้นสูงสุดนั้นส่วนใหญ่มาจากอิทธิพลทางสังคมที่มีข้อบ่งคับเข้มงวด ไม่เปิดโอกาสให้บุคคลเป็นอิสระในความคิดและการกระทำ ไม่ให้โอกาสได้ฝึกหัดการมีเหตุผลและการเคารพตนเองหรือเป็นสังคมที่มีการปิดกั้นไม่ยอมให้หลักความคิดและวิธีการปฏิบัติของบุคคลในสังคมอื่นๆ รั่วไหลเข้าไปได้ (ดวงเดือน พันธมนาวิน , 2524 : 19)

เจมส์ อาร์ เรสต์ (James R. Rest, 1874 : 77) เป็นนักจิตวิทยาที่ใช้แนวคิดจากทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมต่อจากโคลเบอร์กเป็นพื้นฐานในการศึกษาวิจัย โดยเรสต์มีความเชื่อพื้นฐานว่าบุคคลมิได้ใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในการตัดสินใจตัดสินเชิงจริยธรรม (Moral Judgment) เพียงขั้นเดียว แต่สามารถใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมได้มากกว่าหนึ่งขั้นของพัฒนาการทางจริยธรรมในการตัดสินใจปัญหาจริยธรรมแต่ละปัญหาผลจากการศึกษาของเขาทำให้เกิดความคิดใหม่ๆ เกี่ยวกับลักษณะของขั้นพัฒนาการทางจริยธรรม เขาจึงสร้างแบบวัดการตัดสินใจปัญหาจริยธรรม ชื่อ The Defining Issue test or D.I.T. (James R. Rest, 1874 :1-40) เรสต์ แบ่งขั้นพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมออกเป็น 6 ชั้น ดังนี้

ขั้นที่ 1 การหลีกเลี่ยงการถูกลงโทษ (Punishment - Obedience Orientation) เป็นขั้นที่เด็กจะยึดถือพันธะที่มีต่อกัน (Obligation) ได้แก่ พันธะต่อผู้มีอำนาจเหนือตน ยอมทำตามคำสั่งผู้มีอำนาจเหนือตน เช่น บิดา มารดา ครู เพื่อความอยู่รอดพ้นจากการถูกลงโทษจากผู้มีอำนาจเหล่านั้น

ขั้นที่ 2 การแสวงหารางวัลและการแลกเปลี่ยน (Instrumental Hedonism and Exchange) พฤติกรรมทางจริยธรรมขึ้นอยู่กับค่าของวัตถุรางวัลมีการตอบแทนกันในลักษณะที่เท่าเทียมกัน ทำให้เกิดความพึงพอใจทั้งสองฝ่าย

ขั้นที่ 3 มุ่งให้ผู้อื่นยอมรับตน (Orientation to Approval and Personal Concordance) มีการสร้างและรักษาสัมพันธภาพอันดีต่อกัน การได้รับสิ่งตอบแทนไม่สำคัญเท่ากับการรักษาความพึงพอใจต่อกัน ความสัมพันธ์เริ่มขยายออกไปสู่คนหมู่มาก

ขั้นที่ 4 การปฏิบัติตามกฎหมายและข้อบังคับของสังคม (The Law and Order Orientation) นอกจากมุ่งรักษาสัมพันธภาพส่วนตนแล้วยังมุ่งถึงสมาชิกในสังคม ต้องละเว้นการกระทำร้าย การขโมย ช่วยป้องกันกลุ่ม ทุกคนทำตามหน้าที่ของตนและช่วยสังคม สนับสนุนผู้นำและผู้มีอำนาจในกลุ่ม รักษาสัมพันธภาพที่ดีต่อกันในสังคม การตอบแทนกันอยู่ในลักษณะของ

การคิดต่อกับสังคมส่วนใหญ่เพื่อให้เกิดความสมดุลย์ในสังคม พฤติกรรมทางจริยธรรมขึ้นอยู่กับ การทำให้เกิดความสมดุลย์ในสังคมส่วนใหญ่ โดยสนับสนุนผู้ปฏิบัติตามกฎหมายและข้อบังคับ ของสังคม

ขั้นที่ 5 ใช้หลักความคิดทางจริยธรรม (Principle Moral Thinking) พฤติกรรม ทางจริยธรรมเพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างความคาดหวังของบุคคลในสังคม มีการตอบแทนกัน มีความเข้าใจซาบซึ้งว่าความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลสามารถกระทำได้หลายวิธี ได้แก่ การเห็นชอบ และเข้าใจหลักเกณฑ์ทางสังคมด้วยวิธีแบบประชาธิปไตย ยอมรับความคิดเห็นของคนส่วนใหญ่ และเริ่มมีอุดมการณ์ มีเสรีภาพ และความเสมอภาค

ขั้นที่ 6 ใช้หลักเกณฑ์ขั้นสูง (Organized Principle) พัฒนาการในขั้นนี้เป็น อิศระจากความไม่แน่นอนของสถานการณ์ในสังคม เช่น ไม่ว่าโครงสร้างของสังคมจะเป็นอย่างไร กฎเกณฑ์ประเพณีที่ยึดถือกัน ในสังคมเป็นอย่างไร เขาจะไม่สนใจและสามารถสร้างขอบเขต พันธะ สิทธิที่เขายึดถือเป็นหลักสากล จากประสบการณ์ที่เขาเรียนรู้มาจากสังคมสามารถแก้ไขปัญหา จริยธรรมที่ซับซ้อน ได้มากกว่าขั้นก่อน

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า ทฤษฎีพัฒนาการส่วนใหญ่ เชื่อว่าจริยธรรมมีการพัฒนาตาม ลำดับขั้น และการพัฒนาทางจริยธรรมขึ้นอยู่กับ การเรียนรู้ทางสังคม สำหรับการศึกษาครั้งนี้ จะมุ่งวัดทัศนคติและเหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคล ซึ่งทำให้เกิดความเจริญต่อตนเองและสังคม จึงยึดหลักตามทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของ ไคลเบิร์กซึ่งแบ่งพัฒนาการทางจริยธรรม เป็น 3 ระดับ คือ

- ระดับ 1 มีจริยธรรมน้อยมาก ปฏิบัติตามความต้องการของตัวเอง
- ระดับ 2 มีจริยธรรมตามเกณฑ์ ปฏิบัติตามกฎหมายหรือสังคมประเพณี
- ระดับ 3 มีจริยธรรมสูงสุด ปฏิบัติตามความถูกต้อง อุดมคติ หรืออุดมการณ์

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านจริยธรรม

ความหมายของคุณลักษณะ

คุณลักษณะตรงกับภาษาอังกฤษว่า Characteristic มีความหมายตามประมวลศัพท์ บัญญัติการศึกษาของกรมวิชาการ (2521 : 3) หมายถึง ลักษณะอย่างหนึ่งที่ควรปลูกฝังให้มีอยู่ ในตัว

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2531 : 190) ให้ความหมายของคุณลักษณะว่า หมายถึง เครื่องมือหรือสิ่งของที่ชี้ให้เห็นความดี หรือลักษณะประจำ

พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2532 : 57) ได้ให้ความหมาย Characteristic ว่า หมายถึง ลักษณะ ลักษณะการ สมบัติ (Property) หรือคุณสมบัติของบุคคล กลุ่มหรือวัฒนธรรม ซึ่งทำให้ต่างออกไปจากผู้อื่น

เปลื้อง ณ นคร (2516 : 56) ได้ให้ความหมายของคุณลักษณะไว้ในพจนานุกรมว่า " คุณลักษณะ หมายถึง เครื่องหมายหรือสิ่งของที่ชี้ให้เห็นความดีในสันดาน"

เชิรชัย เอี่ยมวรารม (ม.ป.ป) ให้ความหมายของคุณลักษณะไว้ในพจนานุกรมอังกฤษ-ไทย ว่า คุณลักษณะ (Characteristic) หมายถึง ลักษณะหรือคุณสมบัติเฉพาะ ลักษณะพิเศษ นิสัย หรือ อุปนิสัยของคน คุณสมบัติ บุคลิกลักษณะ บุคคลที่มีบุคลิกลักษณะเฉพาะตัว

ดังนั้นจากความหมายที่กล่าวมา คุณลักษณะ หมายถึง สิ่งที่ชี้ให้เห็นถึงลักษณะประจำที่ดีของบุคคล เช่น ลักษณะนิสัย บุคลิกภาพ มนุษยสัมพันธ์ ความมีศีลธรรม ความประพฤติและอื่นๆ

สมภพ ชีวรัฐพัฒน์ (2539 : 9) ได้กำหนดคุณลักษณะของคนไทยที่ประเทศชาติต้องการ และมีความจำเป็นต้องปลูกฝัง เพื่อสร้างคุณลักษณะของพลเมืองให้มีคุณภาพ บุคลิกลักษณะ อุปนิสัยและพฤติกรรมให้เป็นคนดีมีศีลธรรม ตามความต้องการและความจำเป็นของประเทศชาติ 10 ประการ

1. มีระเบียบวินัย
2. มีความซื่อสัตย์ สุจริต และยุติธรรม
3. ขยัน ประหยัด และอดทนในสัมมาชีพ
4. สำนึกในหน้าที่ และความรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติ
5. รู้จักคิดริเริ่ม วิเคราะห์และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล
6. กระตือรือร้นในการปกครองระบอบประชาธิปไตย รักและเทิดทูน ชาติ

ศาสนา พระมหากษัตริย์

7. มีพลามัยสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ
8. รู้จักพึ่งตนเองและมีอุดมคติ
9. มีความภาคภูมิใจและรู้จักทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและทรัพยากรของชาติ
10. มีความเสียสละ เมตตาอารี กตัญญูกตเวที กตัญญูและสามัคคีกัน

คุณลักษณะ 10 ประการนี้ เป็นแนวทางและเป้าหมายในการจัดการศึกษาและอบรมสั่งสอนนักเรียน นักศึกษาของสถานศึกษาทุกระดับ

กรมวิชาการ (2523 : 146-157) ผู้ทรงคุณวุฒิได้กำหนดคุณลักษณะของจริยธรรมที่ควรปลูกฝังให้กับเยาวชน 11 ประการ ได้แก่

1. ความรับผิดชอบ
2. ความซื่อสัตย์
3. ความมีเหตุผล
4. ความกตัญญูกตเวที
5. การรักษาระเบียบวินัย
6. ความเสียสละ
7. ความสามัคคี
8. การประหยัด
9. ความยุติธรรม
10. ความอดุสาหะ
11. ความเมตตา-กรุณา

พรพิมล เข็มนาครินทร์ (2539 : 86) ได้กล่าวโดยสรุปถึงจริยธรรมที่ควรพัฒนาให้กับเด็กวัยรุ่นควรเป็นในแนวทาง 6 ด้าน ดังนี้

1. จริยธรรมต่อตนเอง ประกอบด้วย การมีวินัยในตนเอง การรับผิดชอบต่อตนเอง การมีความ پاکเพียร การมีความอดทน ความประนีประนอม การมีความประหยัด การใช้เวลาให้เป็นประโยชน์
2. จริยธรรมทางสังคม ประกอบด้วย การมีระเบียบวินัยในการทำงานของหมู่คณะ สังคมและการสร้างเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคม การรู้จักสิทธิและหน้าที่ และการมีความสามัคคี
3. จริยธรรมทางการเมือง ประกอบด้วย ความจงรักภักดีและมีความรับผิดชอบต่อประเทศชาติ การเลื่อมใสในการเมืองระบอบประชาธิปไตย
4. จริยธรรมทางเศรษฐกิจ ประกอบด้วย การมีความซื่อสัตย์สุจริต
5. จริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย การรู้จักใช้และอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม
6. จริยธรรมในอาชีพ สังคมปัจจุบันต้องการจริยธรรมเกี่ยวกับอาชีพมาก เพราะในปัจจุบันผู้ประกอบการอย่างเดียวกัน จะรวมกลุ่มกันเพื่อรักษาผลประโยชน์ร่วมกัน เช่นงานบริการด้านการรักษาพยาบาล การก่อสร้างอาคาร จึงทำให้กลุ่มบริการบางกลุ่มมีอำนาจในการต่อรองถึงกับบางครั้งบังคับกฎหมายได้ถ้าหากผู้บริหารเหล่านี้ไม่มีจริยธรรมแห่งอาชีพเพียงพอ

เป็นการใช้กฎหมายมากกว่ากฎหมาย เช่น อาชีพวิศวกร แพทย์และพยาบาล ครู-อาจารย์ ข้าราชการ ทหาร ตำรวจ และในทุกอาชีพ ทุกกลุ่มต้องมีเป้าหมายในการทำงานที่ถูกต้อง ชัดเจน มีจิตสำนึกถึง ผลงานที่มีคุณค่าต่อสังคม ไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตัวเพียงอย่างเดียว

กระทรวงศึกษาธิการ (2534 : 25) ยังได้กำหนดการสอนคุณธรรม จริยธรรม ทั้งหมด 13 ประการในหลักสูตรการประถมศึกษา พ.ศ. 2521 ปรับปรุง 2533 เป็นคุณลักษณะที่ต้องการปลูกฝัง ให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนดังนี้

1. ความใฝ่รู้
2. ความขยัน
3. ความอดทน
4. การประหยัด
5. ความซื่อสัตย์สุจริต
6. ความมีระเบียบวินัย
7. ความเสียสละ
8. ความเมตตากรุณา
9. ความกตัญญูกตเวทิต
10. การตรงต่อเวลา
11. ความสามัคคี
12. ความยุติธรรม
13. ความเป็นผู้มีวิวัฒธรรมและปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณี

คุณลักษณะ 13 ประการดังกล่าว หากทำให้มีขึ้นในตัวนักเรียนแล้ว จะทำให้เป็นคนดีมีคุณธรรม จริยธรรม และเป็นพฤติกรรมที่ติดตัวไปจนเป็นผู้ใหญ่ดังที่ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2527 : 27 อ้างถึงในรุ่งรัตน์ ไกรทอง , 2537 : 1) ได้ศึกษาพบว่าพัฒนาการทางจริยธรรมในบุคคลนั้นจะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วงอายุ 13 ปี และพัฒนาไปถึงจุดคงที่เริ่มตั้งแต่วัยรุ่นตอนต้น และจะคงระดับจริยธรรมนี้ไว้จนเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณธรรม จริยธรรมของสังคมต่อไป

มาตรฐานโรงเรียน พุทธศักราช 2541 (กระทรวงศึกษาธิการ , 2541 : 33-34) ได้กำหนดคุณธรรม จริยธรรมที่จำเป็นในการดำรงชีวิตของคนไทย ได้แก่ ความเมตตากรุณา ความมีระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ความเสียสละไม่เห็นแก่ตัว ความประหยัด และความกตัญญูกตเวทิต ซึ่งจัดหมวดหมู่ได้ 2 ประการ คือ

1. ความไม่เห็นแก่ตัว ได้แก่ การแบ่งปัน ความปรารถนาดี เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว ความเมตตากรุณา และความกตัญญูกตเวทิต

2. ความรับผิดชอบ ได้แก่ ความมุ่งมั่นตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ด้วยความผูกพัน พากเพียร ละเอียดรอบคอบ ความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ เคารพกฎระเบียบ มีวินัยในตนเอง ความตรงต่อเวลา และการยอมรับผลการกระทำของตนเองเสมอ

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ที่มีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังจริยธรรม ได้เสนอหลักสูตรปลูกฝังความดี 10 ประการ ดังนี้

1. ให้มีความสำนึกในเรื่องชาติ เกียรติ วินัย และกล้าหาญ
2. ให้มีความซื่อสัตย์สุจริต และหิริโอตตัปปะ
3. ให้มีความกตัญญูกตเวที
4. ให้มีความเข้มแข็ง ขยันหมั่นเพียร และอดทน
5. ให้มีความรู้จักรับผิดชอบ และรู้จักหน้าที่
6. ให้มีความสุภาพอ่อนโยน
7. ให้มีใจกว้าง รู้จักรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
8. ให้มีความเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเสียสละ
9. ให้มีความเป็นระเบียบในการทำงาน และความคิด
10. ให้มีความสามัคคี รู้จักแพ้ รู้จักชนะ รู้จักขอร้อง และให้อภัยกันและกัน

คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของจริยธรรมที่ควรปลูกฝังและพัฒนาให้เกิดขึ้นในสังคมไทย โดยกำหนดค่านิยมพื้นฐาน 5 ประการ เพื่อให้ประชาชนในชาติ ร่วมกันเสริมสร้างปลูกฝังและปฏิบัติตามดังนี้

1. การพึ่งตนเอง ขยันหมั่นเพียร และมีความรับผิดชอบ
2. การประหยัดและออม
3. การมีระเบียบวินัยและเคารพกฎหมาย
4. การปฏิบัติตามคุณธรรมของศาสนา
5. ความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์

ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกที่จะสร้างแบบวัดคุณลักษณะด้านจริยธรรมที่สำคัญ ดังนี้ คือ ความเสียสละ ความซื่อสัตย์ ความเมตตากรุณา ความรับผิดชอบ และความมีระเบียบวินัย ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ความเสียสละ

ความเสียสละเป็นจริยธรรมที่สำคัญมาก เนื่องจากคนเราอยู่คนเดียวไม่ได้จะต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันเริ่มตั้งแต่เกิดจนตาย แต่การจะพึ่งพาอาศัยใครได้ ฝ่ายหนึ่งต้องเสียสละให้ซึ่งกันและกัน เช่น เราเติบโตขึ้นมาจนเป็นผู้ใหญ่อย่างทุกวันนี้ ก็ต้องพึ่งพาพ่อแม่ โดยพ่อแม่เป็นผู้เสียสละเวลา ทรัพย์สิน เงินทอง ตลอดจนร่างกาย แรงใจมากมายให้แก่เราจนเราเติบโตเป็นผู้ใหญ่ และพึ่งพาตัวเองได้ มีผู้ให้ความหมายของความเสียสละไว้หลายลักษณะดังนี้

กรมการศาสนา (2521 : 28) กล่าวว่า ความเสียสละ หมายถึง ความรู้จักยอมสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อส่วนรวมหรือบริจาควัตถุสิ่งของเงินทองแก่ผู้อื่นที่ควรได้รับ รวมทั้งเพื่อส่วนรวม เพื่อสาธารณกุศล มีการบำรุงการศึกษา โรงพยาบาล ทำถนน สร้างสะพาน หรือบริจาคทรัพย์ช่วยเหลือผู้ประสบทุกข์ภัยต่างๆ เป็นต้น นอกจากนี้ยังกินความถึงการยอมเสียสละชีวิต เลือดเนื้อเพื่อชาติ หรือนุญชธรรมเมื่อจำเป็น

กรมวิชาการ (2526 : 27) กล่าวว่า ความเสียสละ หมายถึง การยอมเสียสิทธิและยอมลำบากเพื่อประโยชน์สุขของผู้อื่น เช่น พ่อแม่ยอมลำบากทำงานหาเงินเลี้ยงลูก ครูอาจารย์ยอมลำบากอบรมสั่งสอนนักเรียน ประชาชนบริจาคโลหิตให้โรงพยาบาล ทหารเสียสละชีวิตเพื่อชาติ เป็นต้น

พยุงศักดิ์ สนเทศ (2530 : 31-34) ได้กล่าวถึงความเสียสละไว้ว่า หมายถึง การละความเห็นแก่ตัว การให้แก่บุคคลที่ควรให้ด้วยกำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังความคิด รวมทั้งการรู้จักสละทิ้งอารมณ์ร้ายในตนเอง โดยที่จะต้องให้ความช่วยเหลือผู้อื่น ทำกิจการงานเท่าที่จะทำได้ ไม่นิ่งดูตาย ให้คำแนะนำ ช่วยแก้ปัญหา ช่วยเพิ่มพูนความรู้ตามกำลังสติปัญญา และมีความยินดีเมื่อเห็นผู้อื่นมีความสุข ให้อภัยอยู่เสมอ

วินัย พัฒนรัฐ และคณะ (2541 : 11-12) กล่าวว่า ความเสียสละ หมายถึง การให้หรือบริจาคสิ่งของต่างๆ เพื่อประโยชน์ส่วนรวม ความเสียสละช่วยทำให้บุคคลไม่เห็นแก่ตัวยอมอุทิศตนเพื่อประโยชน์และความสุขในสังคม คนที่ปฏิบัติตนเป็นคนเสียสละนั้นมีลักษณะการกระทำหรือพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความเสียสละดังนี้

1. รู้จักแบ่งปันทรัพย์สินและสิ่งต่างๆ
2. มีความปรารถนาดีต่อผู้อื่น
3. เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน

จากการศึกษาความหมายและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเสียสละ สรุปได้ว่า ความเสียสละ หมายถึง ความรู้จักยอมสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อส่วนรวม รู้จักแบ่งปันทรัพย์สินและสิ่ง

ของต่างๆ ให้ผู้อื่นที่ควรได้รับ รวมทั้งการเสียสละร่างกาย แรงใจ เวลา เพื่อประโยชน์ของผู้อื่นและสังคม

ความซื่อสัตย์

ความซื่อสัตย์เป็นจริยธรรมอันประเสริฐ บุคคลใดมีความซื่อสัตย์ย่อมได้รับเกียรติและได้รับความไว้วางใจจากผู้อื่น ทั้งยังเป็นผู้อ่องอาจ สง่าผ่าเผย และทำให้หน้าที่การงานมั่นคง เจริญก้าวหน้าจึงมีผู้ให้ความหมายของความซื่อสัตย์ ไว้หลายลักษณะดังนี้

กรมศาสนา (2522 : 146) กล่าวว่า ความซื่อสัตย์ หมายถึง ความประสงค์ที่ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ไม่เอาเปรียบ กลั่นแกล้งหรือคดโกงผู้อื่นหรือส่วนรวม ให้ยึดหลักเหตุผล ระเบียบแบบแผนกฎหมายของสังคมเป็นเกณฑ์ในการประพฤติทางกาย วาจา ใจ

ทิพย์สุตา นิลสินธพ (2523 : 7) กล่าวว่า ความซื่อสัตย์ หมายถึง การพูดแต่ความจริง ยอมรับผิดเมื่อทำความผิด ไม่เอาของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง รักษาสัญญา รักษาคำพูด

สงบบ ลักษณะและคณะ (2524 : 34) กล่าวว่า ความซื่อสัตย์ หมายถึง การมีค่านิยม ประพฤติปฏิบัติตรงต่อความจริง เช่น ตรงต่อหน้าที่ ตรงต่อความรับผิดชอบ ตรงต่อคำมั่นสัญญา ตรงต่อระเบียบกฎหมายที่ตีของสังคม

กรมการวัฒนธรรม (2524 : 12) กล่าวว่า ความซื่อสัตย์ หมายถึง ความซื่อตรง การไม่คดโกง ถ้าเป็นการแสดงทางใจจะเป็นน้ำใสใจจริง ไม่ซ่อนเงื่อนงำไว้ในใจ ทางกายเป็นการกระทำจริงไม่ใช่ทำดีเพื่อหลอกหลวงให้ผู้อื่นติดกับ ทางวาจา คือ พูดจริง คิดคงเส้นคงวา เชื่อถือไว้ใจได้

กรมวิชาการ (2524 : 74) กล่าวว่า ความซื่อสัตย์ หมายถึง การกระทำที่ยึดหลักแห่งความยุติธรรมไม่เอาเปรียบผู้อื่น มีความเคารพมั่นใจในตนเองเป็นที่ไว้วางใจของผู้อื่นมีศักดิ์และความจริงใจ

ความซื่อสัตย์ เป็นจริยธรรมที่สามารถทำให้คนอยู่ร่วมกันได้ด้วยความไว้วางใจกันทำให้สังคมมีความสุข การปฏิบัติตนให้เป็นคนที่มีความซื่อสัตย์นั้นมีลักษณะการกระทำหรือพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความซื่อสัตย์ ดังนี้ (ประภาศรี สีหอำไพ , 2540 : 65)

1. ซื่อตรงต่อเวลา
2. ทำตามคำพูด
3. ไม่หลีกเลียงงานในหน้าที่รับผิดชอบ
4. ปฏิบัติตามระเบียบกฎหมายอย่างเคร่งครัด

5. ซื่อสัตย์สุจริตทั้งต่อหน้าและลับหลังผู้อื่น

6. ไม่ลักขโมย ไม่คดโกง ไม่นื้อราษฎรบังหลวง

จากการศึกษาความหมายและพฤติกรรมที่เกี่ยวกับความซื่อสัตย์ สรุปได้ว่า ความซื่อสัตย์ หมายถึง การประพฤติปฏิบัติอย่างตรงไปตรงมาทั้ง ภาย วาจา ใจ ทั้งต่อตนเองและต่อผู้อื่น ยึดหลักแห่งความยุติธรรม ซื่อตรงต่อตนเอง หน้าที่การงาน คำมั่นสัญญา แบบแผนกฎหมายที่ถูกต้องดีงาม

ความเมตตากรุณา

ความเมตตากรุณาเป็นสิ่งที่มนุษย์ควรมีต่อกัน เพราะทำให้มนุษย์อยู่ด้วยกันอย่างมีความสุขและสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีคุณภาพ โดยการพัฒนาตนเอง ครอบครัวและสังคมให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น มนุษย์ไม่จำเป็นต้องแสดงความเมตตากรุณาต่อมนุษย์ด้วยกันเท่านั้น แต่สามารถแสดงความเมตตากรุณาต่อสัตว์ พืช หรือสิ่งอื่นๆ ด้วยก็ได้ และมีผู้ให้ความหมายของความเมตตากรุณาไว้หลายลักษณะดังนี้

ชม ภูมิภาค (2525 : 8-9) กล่าวว่า เมตตา กรุณา แยกออกได้เป็นสองอย่าง คือ เมตตา กับ กรุณา เมตตา หมายถึง ความรักใคร่ ปราบปรามที่จะให้ผู้อื่นมีความสุข เป็นความรู้สึกในด้านความรัก และเมื่อเกิดความรักก็ย่อมปรารถนาดี มีความเป็นห่วงกลัวว่าในอนาคตเขาจะไม่เป็นสุข อยากให้เขาเป็นสุข มีความสำเร็จในชีวิต กรุณา คือความสงสารในเมื่อเห็นผู้อื่นตกทุกข์ได้ยาก ก็อยากจะช่วยให้เขาพ้นทุกข์ เช่น เห็นคนเจ็บก็อยากให้เขาหายเจ็บ เห็นคนหิวโหยก็ช่วยให้หาอาหาร เห็นคนขาดแคลนเสื้อผ้าก็หาเสื้อผ้าไปบริจาค เพื่อเขาจะได้มีเสื้อผ้าสวมใส่ให้พ้นความทุกข์

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (2538 : 55) ได้แบ่งคำเป็นสองอย่างคือ เมตตา หมายถึง ความรักและความเอ็นดู ความปรารถนาจะให้ผู้อื่น ได้สุข กรุณา หมายถึง ความสงสารคิดจะช่วยให้พ้นทุกข์

สมศักดิ์ สิ้นธุระเวชญ์ และคนอื่นๆ (2529 : 5) ได้แยกออกเป็นสองคำ เมตตา หมายถึง ความรักและปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุขด้วยจิตใจบริสุทธิ์ปราศจากกิเลสทั้งปวง กรุณา หมายถึง ความสงสาร คิดที่จะช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ที่กำลังได้รับอยู่ การแสดงความเมตตากรุณา ต้องแสดงด้วยไมตรีจิตที่แท้จริง ไม่หวังผลตอบแทน

กรมศาสนา (2523 : 3 - 9) เมตตา หมายถึง ความรักใคร่ ปราบปรามดีที่จะให้ผู้อื่นมีความสุข ความเจริญหรือได้รับความสำเร็จสมความปรารถนา เช่น บิคารมารคามิเมตตาต่ออุบาสกธิดา ครูอาจารย์มีเมตตาต่อศิษย์ กรุณา หมายถึงความสงสารคิดจะช่วยเหลือผู้ที่ได้รับทุกข์ให้พ้นจากความ

ทุกข์เมื่อเห็นผู้ใดกำลังมีความทุกข์ความเดือดร้อนก็พยายามหาทางช่วยเหลือบำบัดให้บรรเทาหรือพ้นไปจากความทุกข์

จันทร์ธนา สมประดี (2542 : 29) กล่าวว่า ความเมตตา กรุณา หมายถึง ความปรารถนาที่จะทำให้อื่นเป็นสุข และต้องการช่วยเหลือให้พ้นจากความทุกข์หรือการเกิดความสงสาร การไม่เบียดเบียนกันและกัน

รุจิรี ภูสารและคณะ (2541 : 17-18) กล่าวว่า เมตตา หมายถึง ความต้องการที่จะให้ผู้อื่นมีความสุข ความกรุณา หมายถึง ความต้องการที่จะให้ผู้อื่นพ้นทุกข์

การแสดงความเมตตา กรุณาควรปฏิบัติด้วยความจริงใจและไม่หวังผลตอบแทนซึ่งมีพฤติกรรมที่แสดงออกดังนี้ (กรมวิชาการ, 2541 : 40)

1. ให้กำลังใจผู้อื่นเมื่อได้รับความทุกข์
2. ไม่เบียดเบียนผู้อื่น
3. ช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น

จากการศึกษาความหมายและพฤติกรรมที่เกี่ยวกับความเมตตา กรุณาที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า ความเมตตา กรุณา หมายถึง ความรักใคร่ปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข และให้กำลังใจผู้อื่นเมื่อได้รับความทุกข์ ไม่เบียดเบียนผู้อื่นและช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น

ความรับผิดชอบ

ในสังคมใดถ้าคนทุกคน มีความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความผูกพัน ด้วยความพากเพียร มีความละเอียดรอบคอบ ยอมรับผลการกระทำในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย ทั้งพยายามที่จะปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น สังคมนั้นย่อมที่จะเป็นสังคมที่มีศักยภาพอย่างเต็มที่เพราะทุกคนมีความรับผิดชอบนั่นเอง จึงมีผู้ให้ความหมายของความรับผิดชอบไว้หลายลักษณะดังนี้

ชวาล แพร์ตกุล (2514 : 33) กล่าวว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง ความสนใจ ความตั้งใจที่จะทำงานและติดตามผลงานที่ได้ทำไปแล้วเพื่อปรับปรุงแก้ไขให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ยอมรับในสิ่งที่ตนเองกระทำลงไปทั้งในด้านที่เป็นผลดีและผลเสีย โดยแสดงออกในรูปการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายด้วยความเต็มใจ ปฏิบัติงานด้วยความระมัดระวังอย่างมีจุดหมาย เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามที่ได้รับงานมา

ละเมียด ลิมอักษร (2517 : 8) กล่าวว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง การปฏิบัติงานด้วยความตั้งใจจริงและขยันขันแข็งเพื่อบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย ไม่ถือเอาความชอบใจหรือ